

Florea
FIRAN

Ioana Pârvulescu

Prozatoare, poetă, eseistă, critic literar și traducătoare, Ioana Pârvulescu se afirmă ca spirit înnoitor, păstrând o legătură interioară între volumele sale de ficțiune și cele de istorie și critică literară. Parte din opera sa este tradusă în numeroase limbi, autoarea este distinsă cu premii importante, între care Premiul Uniunii Scriitorilor pentru critică pe anul 1999 pentru volumul *Alfabetul doamnelor*, Premiul Uniunii Europene pentru Literatură pentru volumul *Viața începe vineri* (2013) și pentru nuvela *O voce* (2018), Premiul Național pentru Proză „Ion Creangă” pentru romanul *Prevestirea* (2020).

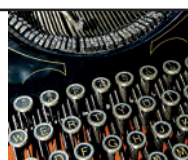
Născută la 10 ianuarie 1960 în Brașov, Ioana este fiica lui Gheorghe Pârvulescu, notar, și a Dorei Pârvulescu (născută Vintilă), profesoară, care îi va fi model. În orașul natal urmează școala generală și Liceul „Andrei Șaguna”, apoi Facultatea de Litere a Universității din București pe care o absolvă în 1983. Își începe

activitatea didactică la Școala nr. 1 din Roata de Jos, jud. Giurgiu, unde predă română și franceză, iar din 1990 devine redactor la Editura Litera până în 1993, apoi la „România literară” susținând cronică literară în perioada 1993-1996, continuând cu „Cronica optimistei/Cronica pesimistei”. Inițiază și coordonează „Cartea de pe noptieră” a Editurii Humanitas, iar din 1996 intră în învățământul superior ca asistent la Facultatea de Litere, Universitatea din București, parcurgând toate treptele până la gradul de profesor, predând literatura română modernă. În 1999 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Prejudecăți literare. Opțiuni comode în receptarea literaturii române*, în care analizează prejudecăți în receptarea literaturii, delimitarea de limite și clișee, urmărește, în partea întâi, definirea prejudecății literare și delimitarea ei, iar partea a doua este aplicativă la literatura română și din anexe arhivistice.

Continuare în p. 2

Eseu

Rodica Grigore
Dodo Niță
Georgiana Oprescu
Emilian Ștefăruță

Anchetă

Anamaria Beligan
Cristina Bogdan
Cleopatra Lorințiu
Angela Martin
Roxana Pavnotescu
Traian Ștef

Proză

Radu Polizu
Klaudia Muntean

Poezie

Constantin Cubleșan
Alina Diaconu
Dan Duțescu
Carmen Firan
Adrian Sângeorzan

Ioan Lascu – <i>O istorie captivă</i>	p. 4
Mihai Ene – <i>Literatura și inteligența artificială</i>	p. 5
Gabriela Păsărin – <i>Ficțiunea singurătății individuale</i>	p. 6
Emil Sîrbulescu – <i>Cu Umberto Eco prin pădurile narațiunii</i>	p. 7
Andrei Codrescu – <i>Note despre viața după moarte</i>	p. 15
Ion Parhon – <i>Călătorii în labirintul timpului</i>	p. 17
	p. 21

Sumar

- Florea Firan, Ioana Pârvulescu / pp. 1-3
 Ioan Lascu, O istorie captivă / p. 4
 Mihai Ene, Literatura și inteligența artificială / p. 5
 Gabriela Păsărin, Ficțiunea singurătății individuale / pp. 6, 8
 Emil Sîrbulescu, Cu Umberto Eco prin pădurile narațiunii / pp. 7, 8
 Constantin Cubleșan, Poeme: Cezar; Când pleacă păsările; Cultivatorul de măr / p. 8
 Ancheta: Carmen Firan, Schimbarea – lumea încotro? / p. 9
 Ancheta: Anamaria Beligan, Spre ce ne îndreptăm? Cum va fi? / pp. 9, 10
 Ancheta: Marta Petreu, Lumea încotro? / p. 10
 Ancheta: Cleopatra Lorințiu, Să fie schimbare! / p. 11
 Ancheta: Traian Ștef, Gând cu lucruri de înțeles / p. 11
 Ancheta: Roxana Pavnotescu, „Lumea nu mai e a noastră” – dar ne mai dorim să fie? / p. 12
 Ancheta: Angela Martin, Artistul de azi, interpret al singurătății / p. 13
 Ancheta: Cristina Bogdan, Ființă, artă și timp în epoca accelerării sociale / p. 14
 Andrei Codrescu, Note despre viața după moarte / p. 15
 Carmen Firan, Poem: Casa vecină / p. 15
 Adrian Sângeorzan, Poem: După toate / p. 15
 Alina Diaconu, Poeme: Mater; Mult mai puțin, mult mai mult; Frici și iubiri / p. 16
 Radu Polizu, Pecetluindu-le sentința cu un sărut / p. 17
 Rodica Grigore, Ce (mai) este eroismul?... / pp. 18, 19
 Klaudia Muntean, Noyan, copilul cu Suflet-de-Stea / p. 19
 Dan Duțescu, Poeme: Ultima stea...; La facerea timpului; Memoria eternității / p. 20
 Georgiana Oprescu, Poetry & More. De la open mic la un hub cultural / p. 20
 Ion Parhon, Călătorii în labirintul timpului / pp. 21, 22
 Red, Nou la Scrișul Românesc / p. 22
 Red, Arhivă sentimentală / p. 22
 Dodo Niță, Apolodor, un pinguin nemuritor / p. 23
 Red, Okeanos: Poesia / p. 23
 Emilian Ștefăruț, Destabilizarea supremației vizualului / p. 24

Abonamente Scrișul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scrișul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
 Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 180 lei. Pentru abonații din străinătate este de \$165 sau de €150.
 Informații la tel.: 0722 753 922; Fax: 0251 413 763 sau la adresa de email: scrișulromanesc@yahoo.com

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Ioana Pârvulescu

Parțial o publică cu titlul *Prejudecăți literare* (1999) din cel inițial. Urmează cursuri la New Europe College, București (1997-1998), Wissenschaftskolleg, Berlin (2001) și este profesor invitat la Institut für Romanistik, Viena (2002). Este coautor la manualele de limba și literatura română, clasele IX-XII, apărute la Editura Humanitas.

Ioana Pârvulescu debutează ca poetă în 1976 în revista „Muguri” a Liceului „Andrei Șaguna” cu poezia *Glossă*, apoi este inclusă în volumul colectiv *13 poeți* (1988). Editorial debutează în 1990 cu o plachetă de poezii scrise înainte de '90, intitulată *Lenevind într-un ochi*, în care se relevă ca poetă „a dragostei și a universului intim cotidian”. Volumul este gândit ca o călătorie metaforică adresată unui *el* imaginar: „Pielea toată era/ un ochi era/ deschis ca o rană/ ca o fereastră delicată/ și atât de limpede/ încât devine invizibilă./ Vasele se frăgeziseră/ subțiate, se răsuciseră/ arcuri vibratile/ gata să erupă la/ cea mai mică atingere...; Lenevind într-un ochi de poezie/ ca mormolocul în brațele lui/ ca frunza culcată/ în balta ei de cer/ înțelegem că sunt zile/ când/ lucrurile/ își dezbracă pielea/ (ca șerpilor)/ și rămân/ carne vie/ palpitând de emoție”. Volumul n-a trezit interes, iar autoarea, nemulțumită, va renunța un timp la poezie. Revine în 2014 cu volumul *Cum continuă povestea*, conceput ca un jurnal liric, în prefață declarând că acesta „e chiar ultima carte de poezie din viața mea, de fapt singura”. În cele șapte secțiuni intitulate *Jurnal* sunt cuprinse câte șapte poezii construite pe aceeași temă. Cu *Eros* se deschide prima secțiune: Nu te-ntreabă dacă vrei./ Dacă ești de-aceeași părere./ Dacă îți poți permite./ Dacă nu cumva veți fi trei./ Dacă tocmai asta ți-ai dorit/ sau ai fi preferat o zi/ de odihnă/ o călătorie sau să te pierzi în adâncul nopții/ cu stele căzătoare./ Dacă nu te-ncurcă rău./ Nu-ntreabă. Nu bate la ușă./ Deschide. E deschis./ Nu-s zăvoare în cale/ Oricât de încet ar deschide ușa/ te ia prin surprindere: cine.../ Cine ești vrei să-ntrebi/ dar n-apuci s-o zici./ E aici! E aici!”

Autoarea se orientează târziu spre eseu, dar poezia o va însoți prin traduceri din Angelus Silesius sau Rainer Maria Rilke, fiind traducătoare prin excelență de poezie. Mai târziu va alcătui antologia *De ce te iubesc. Paradoxurile iubirii în poezia lumii* (2006).

Volumul *Alfabetul doamnelor*, subintitulat *De la Doamna B. la Doamna T.* (1999) reconstituie tipologia personajului feminin în literatura română pe o perioadă de un secol, de la C. Negruzzi (Doamna B.) la Camil Petrescu (Doamna T.), urmărind schimbarea de paradigmă și psihologia diverselor tipologii feminine. Cu multă fantezie și umor, autoarea relevă modul în care arată femeile în realitate, cum le percep bărbații, cum își închipuie femeile că le văd bărbații. Analizele psihologice sunt subtile, comparațiile ingenioase: „Mult mai încărcată emoțional, mai «impudică» este Adela fără o mână decât Otilia fără rochie; romanul în patru părți *Pălnia și Stamate*, de Urmuz, care aduce modernismul *à outrance*, și studiul lui Iorga *Criza morală mondială*, de un inegalabil conservatorism”.

Întoarcerea în Bucureștiul interbelic (2003) reconstituie imaginea Bucureștiului dintre cele două războaie, în contrast cu cel modern, având ca surse presa, jurnalele, memoriile și corespondența scriitorilor. *În intimitatea secolului 19* (2005), cu o nouă ediție la Humanitas în 2013, roman amplu, ca și cel anterior, structurat în 19 capitole, evocă Bucureștiul de la →

Scrișul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927, de către criticul D. TOMESCU.
 Serie nouă, din 2003, întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
 Fundația – Revista
 Scrișul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
 cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
 Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
 Adrian CIOROIANU
 Andrei CODRESCU
 Eugen NEGRICI
 Gheorghe PĂUN
 Dumitru Radu POPA
 Lucian Bernd SĂULEANU
 Monica SPIRIDON
 Emilian ȘTEFĂRUȚ

Redactori:
 Mihai ENE
 Mihai FIRICĂ
 Emanuel D. FLORESCU
 Ion PARHON
 Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
 Florentina ANGHEL
 Dan IONESCU
 Gabriela PĂSĂRIN

Corectură:
 Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
 Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
 Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
 Tel./Fax: 0722 753 922; 0251 413 763
 E-mail: scrișulromanesc@yahoo.com
 Web: www.revistascrișulromanesc.ro
 Cont: RO03BRDE170SV21564261700
 BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul redacției: Str. Constantin Brâncuși, nr. 24, Craiova, județul Dolj sau scrișulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate aparține integral autorilor.
 Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
 Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
 tel. 0251 580 431

→ sfârșitul secolului, autoarea valorifică un material documentar divers și vast pentru a reda „intimitatea” epocii. Insistă pe epoca lui Carol I, când are loc modernizarea rapidă a țării, iar marile personalități C. A. Rosetti, Ion C. Brătianu, Titu Maiorescu, Tache Protopopescu și alții sunt invocate nu numai ca „oficiali”, ci și în legătură cu moda vremii (barbă sau barbișon, lavalieră și baston, frac și redingotă). Dar autoarea își închipuie oamenii din această carte în România secolului 21 și în alte ipostaze: Pe Caragiale l-ar releva dând un nou volum de *Momente* de trei ori mai voluminos și mai savuros decât cel din 1901, în care „personaje să fim noi toți”, sau pe Maiorescu „influențând mersul lumii cu autoritatea lui”. Iată cum își începe capitolul intitulat *Întoarcere în secolul 19*: „Secolul 19 este o altă planetă. Îți trebuie un anume spirit de aventură ca să te întorci acolo, asumându-ți riscul de a trăi, zi de zi, exact ca oamenii vremii de a te obișnui cu felul lor energic de a fi, cu regulile lor de conversație, cu numeroasele lor obiecte de îmbrăcăminte obligatoriu de purtat pe unul și același trup...” sau capitolul *Viața la București*: „Bucureștii sunt un oraș semiorientat și semioccidental, pe care românii se complac în a-l numi *Micul Paris*. Despre cuvântul *mic*, el se potrivește, dar cât despre *Paris*, asta e altceva”. Un capitol este dedicat zilei de 15 iunie 1889, intitulat *O zi rea*, redând atmosfera din jurul morții și înmormântării lui Eminescu, cu reacțiile gazetelor și ale principalelor personaje publice.

Întoarcerea în secolul 21 (2009) continuă într-un fel cartea anterioară și cuprinde scrieri publicistice, cronici literare și comentarii de critică socială și morală. Autoarea a dedicat două cărți de critică lui I. L. Caragiale, prima, intitulată *În țara Miticilor. De șapte ori Caragiale* (2007), în care face o analiză istorico-literară a universului caragialian privind familia, copiii, prietenia etc. Autoarea neagă realismul reprezentării literare din opera caragialiană afirmând că marele scriitor „a fost cel mai puțin contemporan cu oamenii secolului 19”. A doua, intitulată *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale* (2011), se referă la relația lui Caragiale cu presa vremii, urmărind să identifice unele modele tipologice sau discursive caragialiene din perioada respectivă.

Cartea întrebărilor (2010) cuprinde eseuri prin care sunt chestionate figuri ale vieții

literare contemporane cu privire la aspecte clasice de istorie sau teorie literară. Sunt comentate astfel valențele literare ale *Bibliei*, misoginismul interbelicilor, implicațiile metaforice ale plumbului în poezia lui Bacovia sau dacă „mai avem azi un Maiorescu”.

După aceste volume de eseuri, Ioana Pârvulescu se orientează spre roman și se afirmă puternic cu *Viața începe vineri* (2009), roman de atmosferă din lumea românească la sfârșitul secolului 19 cu reflecții legate de timp, memorie, nostalgie, intimitate și capacitatea de evaluare a acesteia. În centru se află o poveste polițistă, mai degrabă ca pretext: în Bucureștiul de la 1898 un străin, îmbrăcat în haine ciudate, numit Dan Cretzu, apare în familia doctorului Leon Margulis, care se va dovedi până la urmă că provine din viitor. În prefața volumului la ediția din suedeză, Mircea Cărtărescu susține că romanul *Viața începe vineri* este „o carte singulară, care sfidează cu inteligență și talent direcțiile prozei românești actuale. Poate fi un roman polițist, roman fantastic pe tema călătoriilor în timp, sau roman istoric”. Personajele Iulia Murgulis și Dan Cretzu vin din timpuri diferite. Dan Cretzu, jurnalistul, vine din viitor, aparține însă și timpului Iuliei sau altui timp și încearcă să se adapteze noii lumi. Un spațiu generos îl ocupă duelul dintre Nicu Filipescu, directorul ziarului „Epoca”, și Lahovary, directorul de la „Independence roumaine”, în jurul morții tânărului în casa de sănătate, sau alte personaje precum Alexandru Livezeanu, cel de care se îndrăgostește Iulia, Nicu, Gavroche al Bucureștiului de sfârșit de secol. Romanul a fost tradus în 13 limbi și a fost distins cu Premiul Uniunii Europene pentru Literatură.

Viitorul începe luni (2012) este un roman complex, a cărui acțiune se petrece la sfârșitul secolelor XIX și XXI, cu personaje care trăiesc în două lumi. Pavel Mitro, jurnalist la „Universul”, a aflat de un eveniment ciudat: a fost găsit un bărbat leșinat care după ce și-a revenit, a spus că e bucureștean și gazetar. Pretinsul gazetar va fi angajat la „Universul”, iar relatarea lui Pavel Mitro vine la două luni de la acest eveniment. Pavel Mitro este cel ce scrie romanul *Viitorul începe luni* cu o acțiune ce se petrece peste o sută de ani. Ziua de luni este privită din perspectiva tuturor personajelor o zi ca oricare alta, dar fără de care viața nu ar fi viață. „Luni începe viitorul.”

În volumul *Dialoguri secrete. Cum se roagă scriitorii și personajele lor*, cu desene de Mihail Coșulețu (2018), autoarea a selectat 37 de scriitori din marea bibliotecă a lumii, de la Homer și Platon până la Ionesco, Cioran, N. Steinhardt și Mircea Cărtărescu și i-a citit pornind de la o rugăciune din cărțile acestora, relevând ideea că literatura și viața sunt inseparabile din perspectiva rugăciunii. În prefața autoarea mărturisește că

n-a dorit să ofere o carte de rugăciuni, ci o poveste a momentelor dramatice în care autorul și personajele simt nevoia să se roage. Cartea se deschide cu un fragment din *Iliada* de Homer: „Zeus Părinte eu dacă vreodată-ntre zei ajutatam/ Fie c-o vorbă/ ori faptă, -mplinește-mi această dorință...”

Prevestirea (2020), al patrulea roman, scris într-o formulă stilistică originală și cu o acțiune amplă, reface o pagină din *Vechiul Testament*: istoria profetului Iona, cu numeroase personaje din satul lui, de pe corabia pe care călătorește și din cetatea Ninive, ca în *1001 de nopți*. Nu lipsesc monstrul din ape și cei de pe pământ.

Aurul pisicii (2024), un roman de dragoste ce este dedicat, după spusele autoarei, celor care știu că „orice dragoste e formată din timp, chiar dacă nu știm ce e timpul”. Romanul a fost gândit pe parcursul a 30 de ani, n-a putut fi publicat, iar în 2023 autoarea l-a rescris complet.

Romanul *Inocenții* (2016), scris cu emoție și fantezie, îmbină trauma trecutului cu nostalgia pentru anii copilăriei, este un roman despre pierdere și dragoste, despre identitate și salvarea memoriei ca mecanisme de dezvoltare. Două viziuni asupra lumii domină acțiunea, cea a fetei care vede lucrurile în prezent din unghi propriu și a femeii care descoperă secretele din trecut. În primul capitol, *Casa* de pe strada Maiakovski din Brașov în care locuia autoarea, devine personaj cu memorie și conștiință pentru ca în capitolul final să devină un membru al familiei.

Ioana Pârvulescu scrie și cărți pentru copii cu intenția declarată de a descoperi din nou lumea ce trebuie luată în serios. Cărțile ei pentru copii sunt de fapt cărți de aventuri și s-au bucurat de mare succes: *Invizibili*, cu ilustrații de Irina Dobrescu (2022), distins cu Premiul Cartea pentru copii și Internet al Uniunii Scriitorilor pe anul 2022, și *Trei zile nemaipomenite*, cu ilustrații de Anca Smărăndache.

Ioana Pârvulescu rămâne în continuare dedicată prozei, complexității romanelor de profunzime și magic, este o prezență energică în viața culturală bucureșteană, își promovează propriile scrieri dar și pe cele ale scriitorilor de talent, cu urechea mereu ațintită la vocile memoriei și neliniștile prezentului. ■

Constanța Buzea, Cristian Teodorescu, Adriana Bittel, Mihai Minculescu, Mihai Pascu, Domnița Ștefănescu, Andriana Fianu, Gabriel Dimisianu, Virgil Ierunca, Zigu Ornea, Mihai Zamfir, Monica Lovinescu, Ioana Pârvulescu, Florența Albu la „România literară”

Ioan
LASCU

O istorie captivă

In *Schimbarea la față a României*, Emil Cioran a vorbit, între atâtea altele, de *condamnarea la etnic* în sensul că popoarele care nu au format o națiune și deci nu au dat o mare cultură și-au ratat existența în istorie. „Suntem condamnați la etnic, zic eu, fiindcă și azi supralicităm importanța folclorului, a așa-zisei creații populare. Aș spune că ne supralicităm anonimatul”. Și viitorul mare filosof sceptic argumentează: „*O națiune tolerantă* (ca a noastră!) nu este decât o națiune slabă, situată în periferia istoriei. Ea nu este în istorie decât ecoul prăbușirii altora. O astfel de națiune abia dacă se poate salva în timp. Națiunile mari vor să-l realizeze pe Dumnezeu în istorie. Astfel ele se vor salva în eternitate”.

În altă ordine de idei, Cioran a sesizat, în conduita istorică a românilor, refuzul autocriticii, ceea ce conduce la revitalizarea multora dintre propriile erori – chiar și atunci când acestea sunt vizibile, ele sunt tolerate sau ignorate; la fel și indiferența față de șansele oferite de conjuncturi istorice favorabile – de pildă, ceea ce s-a întâmplat în 1990 ar fi trebuit să fie un (nou) început, dar nu a fost. Dacă ne gândeam atent înțelegeam că o națiune puternică nu urmărește adevărul – ea urmărește puterea. De aceea miturile unei națiuni nu trebuie, obligatoriu, să exprime toate adevărul.

Important este ca mitologia națională să existe, dar să fie străbătută de mesianism. După Emil Cioran, mesianismul se referă la propria menire în istorie, la acțiune și la ipostaza de *creatori de istorie*. Din lipsa chemării mesianice trecutul României este *un timp fără istorie*. Superficialitatea în istorie derivă din neputința de a depăși prima fază a trezirii spirituale – scepticismul. De aici și atitudinea ironică, zeflemitoare, pe care o au românii față de propria lor condiție. O națiune este mare atunci când vrea să se substituie umanității, când se pune pe ea în locul lumii. În acest sens trebuie luat în seamă exemplul Franței. „România nu are nimic original în afară de țărani, de artă populară și de peisaj (de care nu este responsabilă!)”. Iată un adevăr dureros spus într-o singură frază! Pasivitatea, retragerea din istorie (de care vorbește și Mircea Eliade) nu aduce decât absență și fatalism. Cel mai semnificativ recurs la mitologia națională îl prilejuiește balada *Miorița*: eroul principal preferă resemnarea și supunerea în fața destinului în loc să i se opună; cu alte

cuvinte mai bine moartea decât lupta.

Tradiția în care este camuflată și pasivitatea, retractilitatea în fața istoriei, este simțire comună, nu în sensul de „obișnuință”, ci de spirit comod împărtășit de obște, de colectivitate. Tradiția înseamnă ruralitate, evoluție lentă, incertă, care trebuie accelerată prin industrializare, urbanizare și autoritarism politic. Sunt apreciate statele industrializate, cu un grad înalt de urbanizare, precum Franța și Germania. Sunt admirate și regimurile politice energice, totalitare, cel mai la îndemână model în epocă fiind Germania sub a cărei înrăurire a fost gândită și scrisă cartea. La 24 de ani, în 1935, Emil Cioran se întorcea din această țară, unde aprofundase studiile în filosofie, îndeosebi Nietzsche, sub îndrumarea lui Ludwig Klages și Nikolai Hartmann. Descoperim aici elementele care sunt necesare ca trepte însă nu revoltătoare, anihilante, ci ca permanențe. Printr-o „revoluție interioară” trebuie rupte legăturile cu tradiția. Oare actualele îndemnuri, porniri către liniște și tihnă nu sunt vocile, impulsurile inerției istorice, blestemul nostru de a ne întoarce în vegetativ, în somnul istoriei?, se întreabă Emil Cioran.

Românii sunt mereu înclinați să se întoarcă cu fața către trecut, unde ei regăsesc faptele mărețe ale eroilor. Popoarele cu adevărat puternice nu-și întorc privirile către trecut, ci se uită spre viitor, făuresc proiecte pe care urmăresc să le ducă la îndeplinire. El dă, în acest sens, exemplul Franței, al Angliei, al Germaniei și chiar al Rusiei. România și poporul ei nu au intrat niciodată în această pleiadă, considerându-se perpetuu o „țară mică” și complăcându-se într-o netulburată așteptare.

Slăbiciunea principală a românului provine dintr-o foarte slabă aderență la valori care, și ele, sunt neglijate, nu sunt luate în seamă sau chiar contestate ori răstălmăcite. Drept urmare tipul chiulangiului este foarte apreciat pentru capriciile sale ce relativizează problemele importante ale vieții. La fel și tipul șmecherului și al descurcărețului, cum avea să se vadă în anii regimului comunist. Și după aceea... Despre tipul șmecherului a accentuat și N. Steinhardt în *Jurnalul fericirii* cu convingerea că acesta este o creație a ordinii constrângătoare comuniste. Românii fac o virtute din a nu munci, mai observă autorul *Schimbării la față*... Astăzi, în secolul XXI, „virtutea” aceasta a ajuns la apogeu:

„mulți bani cu muncă puțină” sau deloc.

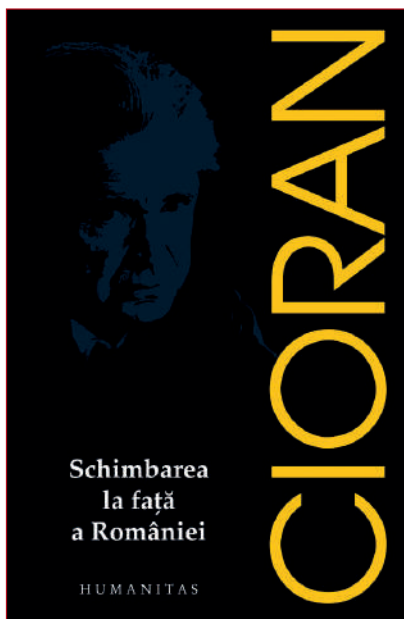
Emil Cioran remarcă sarcastic: „De când există România nici un intelectual nu a murit pe o idee”; într-adevăr, intelectualilor autohtoni le lipsește angajamentul, combativitatea pentru o cauză majoră. El continuă: „Credința în inutilitatea jertfei este așa de organică încât ar trebui o febră asemănătoare epocii de martiri ai creștinismului pentru a convinge acest popor amărât de sensul spiritual al renunțării”. Credința contrară s-a manifestat în decembrie 1989 când, după Cioran, am avut o șansă prielnică de a intra în istorie. Însă, ca de obicei, încă o șansă a fost ratată. Vorba cuiva rostită atunci: „În secolul XX, poporul român a avut doar trei momente de grație – în 1918, la Oarba de Mureș în 1944 (!) și în decembrie 1989”.

„Cu cât viața este mai strânsă în zăgazuri, cu atât cresc mai mult elanurile spiritului”. La români însă elanurile se sting repede, pe neașteptate, tot astfel cum au apărut. Așa le-a surâs șansa și culturilor din Est, în anul de grație 1989, însă nu toate popoarele au profitat. *Viitorul României este cultura*, am scris în acel timp într-un cotidian bucureștean; așa am fi dorit să fie: mult am sperat, puțin a mai rămas.

Publicată în 1936 la Editura „Vremea”, *Schimbarea la față a României* este considerată „o lucrare de filosofie politică și socială”, însă, pe deasupra, ea se constituie într-un comentariu pe sărite al psihologiei poporului român. S-a spus că este o carte controversată din pricina aluziilor și trimiterilor sale xenofobe și antisemite, drept pentru care Emil Cioran, admitând imputările, a purces la revizuirea ei în 1990, la Editura „Humanitas”. O nouă ediție revizuită a apărut tot la „Humanitas”, în 2011. Alt context istoric, alte vârste, alte viziuni...

Cartea, tulburătoare și turbulentă, care a marcat o generație, cea interbelică din anii 1930, este rodul unei gândiri critice radicale. La revizuirea ulterioară a cărții, cea din 1990 Cioran a considerat-o prea dură, pasională, chiar violentă și plină de exagerări. Precedată de *Pe culmile disperării* (1934) și de *Cartea amăgirilor* (1935), *Schimbarea la față a României* (1936) a fost urmată de *Lacrimi și sfinți* (1937). Prolific tânărul Cioran, care între 1934 și 1937 a publicat o serie de patru cărți, toate în limba română, de fapt și singurele. Cele ce vor veni vor fi scrise și publicate în limba franceză. Vârsta și contextul istorico-politic au făcut din junele filosof în formare un radical acuzat de extremism care, în fond, pleda pentru regenerare națională și trezire spirituală a poporului român. Erau niște înclinații care nu l-au ferit de apropierea de mișcarea legionară.

În anul 2026 s-au împlinit 115 ani de la nașterea lui Emil Cioran la Rășinari și 90 de ani de la publicarea cărții *Schimbarea la față a României*. ■

Literatura și inteligența artificială

Mihai
ENE

Într-un interviu de anul acesta, scriitoarea poloneză Olga Tokarczuk, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură în anul 2018, recunoștea că discută foarte des cu un program generat de inteligența artificială și se consultă în privința modului în care își poate dezvolta o poveste, aborda un subiect, scrie un text. Reacțiile nu au întârziat să apară, aruncând o umbră de îndoială asupra scrierilor sale recente, mai ales asupra ultimului său roman. Scriitoarea a revenit cu lămuriri suplimentare, specificând faptul că niciun rând din proza sa nu este scris de către inteligența artificială și că în mărturisirea sa era vorba doar despre o etapă preliminară, de cercetare și reflecție asupra textului său, iar nu de scrierea propriu-zisă. Cu toate acestea, este evident că cel puțin pentru unii dintre cititori și chiar admiratori ai operei sale, declarația sa a provocat o dezamăgire privind modul în care poate fi folosit sau nu AI-ul.

Așa cum internetul a fost revelația anilor 2000, el dezvoltându-se rapid și extinzându-se în toate colțurile realității, de la geografie (*Google Maps*) la exprimarea sinelui (*blog-uri*), apoi anii 2010 trăind proliferarea neverosimilă a rețelelor sociale și ducând comunicarea personală la un cu totul alt nivel, după 2020 capul de afiș este preluat fără niciun dubiu de inteligența artificială (AI), care s-a dezvoltat și a proliferat și ea la fel de rapid. Ea acoperă totul, de la imagine la limbaj, de la aplicații tehnologice până la căutare avansată. Aproape la fiecare generație nouă de produse în domeniul AI, vedem îmbunătățiri semnificative și ni se spune că AI-ul învață repede și va putea nu doar depăși performanțele umane în orice domeniu, ci și să devină independent, spre binele sau, dimpotrivă, spre catastrofa umanității.

Până ca aceste scenarii ideale sau apocaliptice să fie confirmate de timp – unul extrem de scurt, suntem din nou asigurați, de maximum câțiva ani – firmele care investesc în inteligența artificială câștigă enorm, primind finanțare de la investitori de top, dar și de la oameni obișnuiți care vor să călărească valul, ca niște surferi vizionari ai (i) realității. Deocamdată, deși suntem asigurați de beneficiile inteligenței artificiale în domenii vitale, precum cel medical, cu ajutorul său putându-se efectua operații mai sigure și mai precise, dar și cel al cercetării, pentru că AI-ul are o capacitate de mii de ori mai mare de a verifica/cerceta o anumită problemă pentru care unei echipe de specialiști îi poate lua ani de zile – iar eu sunt convins că aceste beneficii nu doar că vor exista, dar ele au și început să-și facă simțită prezența în aceste domenii, precum și în cel al transporturilor,

în care cu siguranță vom avea în curând, cel puțin în marile metropole, piste pentru mașini fără șofer, deocamdată AI-ul este folosit masiv în pornografie. Nu chiar cel mai nobil domeniu, dar unul care probabil că deja produce mulți bani. Nu știu cum și dacă se vor putea rezolva problemele legate de cantitatea extrem de mare de energie și apă pe care AI-ul o consumă, dar deocamdată să luăm în considerare scenariul în care viitorul va fi configurat sub auspiciile sale. Ce rol va juca el în continuare în artă și mai ales în cea a cuvântului, literatura?

Îmi amintesc foarte bine două momente din istoria recentă, care amenințau să pună capăt unor produse în maniera cunoscută de noi până atunci. Primul a fost dat de apariția diverselor dispozitive electronice, din ce în ce mai extinse, mai puternice, mai avansate, de la deja preistoricele „dischete”, la CD-uri, DVD-uri, e-readere, audiobook-uri etc. Toate amenințau, în diverse moduri, cartea tradițională, pe hârtie, iar valul acesta îl făcea pe celebrul Bill Gates să declare, într-un interviu din urmă cu vreo 20 de ani, că singurul lucru pe care și-l mai dorește este dispariția cărții

fizice, care, evident, ar fi fost înlocuită de cea virtuală, de e-bookuri. După 20 de ani, vorba lui Dumas, cartea de hârtie o duce la fel de bine ca oricând în epoca recentă, ei adăugându-i-se, desigur, și cărțile electronice. Cu toții citim diverse tipuri de texte – articole, studii științifice sau chiar cărți – în format electronic, fie pentru că sunt mai la îndemână, fie că le găsim pe moment doar în acel format, tipul acesta de lectură, de pe ecrane multiple, făcând parte din realitatea noastră contemporană. Dar în niciun caz aceasta nu a dus, nici măcar la generația foarte tânără, la un abandon al cărții de hârtie, ele coexistă pașnic și benefic pentru noi, cititorii.

Al doilea moment este legat de apariția filmelor 3D create la un nivel superior datorat tot tehnologiei electronice avansate, iar acum influența AI-ului amenință să înlocuiască nu doar scenariștii, ci chiar actorii, ca într-un episod din serialul distopic *Black Mirror*. Și această tendință s-a dovedit a fi mai degrabă o exaltare de moment, se fac și acum filme 3D în condiții din ce în ce mai bune, dar în niciun caz nu sunt preferate celor tradiționale, seriile create de diversele platforme fiind mai degrabă cele care au ocupat spațiul dominat altădată de lungmetraje.

Și în literatură, cred că va fi o perioadă în care nu ne vom da seama cât din textele unor autori – chiar dacă editurile au început să-și asume ca un titlu de glorie eticheta „carte liberă de AI”, precum la produsele ecologice, „fără E-uri” – au fost scrise sub influența inteligenței artificiale sau cât la sută a contribuit aceasta la ideea, construcția sau producția unui text, la fasonarea stilului, rescriind anumite pasaje sau doar corectându-le, precum un editor harnic și mai prompt. Pentru că să nu uităm că multe dintre cărțile pe care le citim sunt rodul unei negocieri între editor și autor, deci deja lipsite de aura genialității auctoriale. Și cei care vor sări repede să afirme că nu este același lucru vor avea, desigur, dreptate, însă doar parțial, procesul în sine fiind diferit, dar cu finalitate asemănătoare. Însă nu știm exact până unde se vor extinde aceste influențe. Ceea ce pot afirma cu certitudine – și sper să nu fiu doar un optimist naiv – este faptul că oamenii vor scrie, vor crea, vor povesti, ajutați sau nu de inteligența artificială. Chiar și oamenii hipertehnologizați ai viitorului vor vrea să-și spună în continuare propria poveste, vor comenta istoria – care nici ea n-a murit, cum afirma Fukuyama în urmă cu 35 de ani – și vor vrea să-și mărturisească trăirile proprii și viziunea despre lume pe care doar individul uman le poate articula, pentru că doar el are biografie și conștiința de a reflecta asupra lor. ■

Instalație de Wanda Mihuleac